

2. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 18 жовтня 2019 р. : Офіц. текст. – К. : Алерта, 2018. – 212 с.
3. Маланчук П. М. Криміналістична характеристика особи неповнолітнього злочинця та вчинених ним злочинів. 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <https://knowledge.allbest.ru/law>.
4. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх : постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 16.04.2004. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/va005700-04>.
5. Генеральна прокуратура України., 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <https://www.gp.gov.ua/ua/>.
6. Андреев О. О. Специфіка доказування у справах про вбивства, вчинені неповнолітніми // Вісн. Харк. нац. ун-ту внутр. справ. 2006. – Випуск 35. Харків. – С. 191–199.
7. Копотун І. М. Профілактика злочинності неповнолітніх. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2014. – 282 с.

Семижон Алла Володимирівна,

слухач 2-го курсу магістратури Національної академії внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ РОЗРОБОК КОГНІТИВНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПСИХОЛОГІЇ БРЕХНІ ПІД ЧАС ДОПИТУ

Як відомо, однією з причин неефективного досудового розслідування вважають неякісне проведення такої слідчої (розшукової) дії як допит. Дану проблему пояснюють відсутністю у слідчого необхідного комплексу психологічних знань та недостатністю навичок встановлення психологічного контакту з допитуваною особою. В результаті, на шляху отримання об'єктивних показань під час проведення допиту виникають конфліктні ситуації та відбувається повідомлення викривленої інформації. Саме тому для слідчого дуже важливо володіти вмінням пізнавати механізм збору інформації та виявляти неправдиву інформацію, що безпосередньо досягається за допомогою розробок когнітивної психології та психології брехні.

Когнітивна психологія (англ. cognition – знання, пізнання) – це сучасний напрям психології, представники якого досліджують внутрішню організацію психічних процесів: сприйняття, розпізнавання образів, уваги, пам'яті, уяви, мислення, прийняття рішення. Такі процеси у своїй сукупності дозволяють отримувати, досліджувати, обробляти, кодувати, зберігати, запам'ятовувати інформацію, а згодом керувати нею та використовувати у необхідних ситуаціях.

Саме із запам'ятовуванням та відтворенням інформації у допитуваної особи при допиті найчастіше виникають труднощі. Слідчий, який не володіє знаннями щодо закономірностей активізації

пам'яті допитуваних, навряд чи досягне успіху при проведенні даної слідчої (розшукової) дії.

З метою роз'яснення вирішальної ролі когнітивних структур у перебігу пізнавальних процесів і поведінки людини, структурованості знань в її пам'яті, співвідношення вербальних і образних компонентів у процесах запам'ятовування і мислення, американськими вченими Рональдом Фішером та Едвардом Гейзельманом був розроблений ефективний метод збору інформації під час допиту – метод когнітивного інтерв'ю [1].

Когнітивне інтерв'ю – це метод отримання достовірної, вичерпної особистісної (суб'єктивної) інформації від потерпілих чи свідків злочину про ознаки зовнішності, поведінку злочинця (злочинців) і обставини вчиненого ним (ними) на основі реалізації системи прийомів, що базуються на досягненнях когнітивної психології. Цей метод визнається менш маніпулятивним, ніж стандартний метод проведення допиту, оскільки основна вимога – провести його без постановки запитань (спочатку вільна розповідь допитуваного, а вже в кінці розповіді ставляться уточнюючі питання).

Під час проведення когнітивного інтерв'ю відбувається активізація різних ділянок пам'яті допитуваного, що допомагає останньому згадати важливі для розслідування обставини та нюанси описуваної події. Для активізації пам'яті допитуваного застосовують такі методичні прийоми когнітивного інтерв'ю:

1. Уявне, а потім вербальне відтворення контексту події. Допитуваному пропонується найбільш детально пригадати і розповісти про фактори, які супроводжували обставину (при цьому про саму обставину поки не згадується).

2. Деталізація (слідчий просить допитуваного більш детально, не упускаючи ніяких дрібниць, розповісти про конкретну обставину, що цікавить слідство).

3. Пригадування обставин в різній послідовності (наприклад, з початку подій, що відбулися, до їх кінця і навпаки або від найбільш яскравої події назад або вперед).

4. Зміна перспективи. Допитуваному пропонується розповісти про досліджувану обставину з точки зору іншого спостерігача, максимально конкретизуючи деталі події [2].

З вищенаведеного розуміємо, що метод когнітивного інтерв'ю є суто інформаційно-пошуковим, що вкотре підтверджує складність його застосування під час проведення досудового розслідування в Україні, оскільки в нашій державі домінуючим є обвинувальний метод, суть якого полягає в застосуванні різноманітних маніпулятивно-заякувальних тактик. Проте, враховуючи позитивні риси когнітивного інтерв'ю, вважаємо за потрібне впроваджувати методику його проведення і на теренах України.

Ще одним методом, що ґрунтується на знаннях когнітивної психології, є «ґрімейс»-підхід, засновниками якого вважають

англійських вчених Рея Була та Саманту Лі-Харланд. Суть його полягає в тому, що слідчий на основі ретельного планування поступово повідомляє допитуваному інформацію, якою володіє, з метою виявлення суперечностей та неправдивих відомостей у його показаннях. В результаті, підозрюваний усвідомлює той факт, що суперечності в його показаннях поступово викриваються, а інкримінуюча інформація зміцнюється, що дозволяє слідчому не вдаватися до застосування інших методик при проведенні допиту [3].

Варто зауважити, що досить часто труднощі під час допиту виникають не з активізацією пам'яті допитуваних, а безпосередньо з відображенням правдивої інформації, наслідком чого є її спотворення або замовчування. В таких випадках слідчому необхідно звертатись до основних розробок психології брехні.

Вважають, що явище брехні вивчене недостатньо та потребує глибокого знання природи його походження, розвитку важливих та невід'ємних складових. Так, французький дослідник Ж. Дюпра вважав, що брехня – це психо-соціологічний, словесний акт навіювання, завдяки якому намагаються зумисно «посяяти» про себе якусь позитивну чи негативну думку, яку вважають протилежною істині [4].

Вміння виявляти брехню є досить важливим у роботі слідчого, в той час, як і досить складним. Складність у виявленні брехні під час проведення допиту полягає у тому, що в ході допиту слідчому потрібно контролювати занадто багато каналів надходження інформації, щоб визначити таку інформацію неправдивою. Саме тому, з метою уникнення такої складності варто використовувати наступні психологічні методи:

1) стратегічно-опитувальний (в основі цього методу лежить принцип постановки несподіваних питань, а також одних і тих же питань двічі, але через певний проміжок часу);

2) метод «питань адвоката диявола» (полягає у виявленні брехні через особисту точку зору допитуваного: спочатку допитуваному задають вступні питання, які спонукають наводити аргументи на користь його особистої думки, а потім йдуть питання «адвоката диявола», що змушують допитуваного суперечити самому собі);

3) метод «стратегічного використання доказів» (дозволяє виявити відмінності в моделях поведінки допитуваного за допомогою стратегічного використання доступної інформації: слідчому відомі певні факти, але він не розкриває їх в ході проведення допиту) [5].

Взагалі, слідча практика дає чимало прикладів виявлення і викриття брехні допитуваного в межах одного допиту. Проте, щоб досягти бажаного результату, слідчому необхідно ретельно готуватися до допиту, адже чим більше нюансів справи слідчому вдається дослідити (до проведення допиту), тим більше шансів на те, що після дачі неправдивих показань підозрюваний, нарешті, буде засвідчувати правду.

Таким чином, можемо зробити висновок, що слідчий з метою підвищення якості та результативності допиту повинен обов'язково володіти відповідним комплексом психологічних знань та застосовувати

різноманітні прийоми та методи, що ґрунтуються на знаннях когнітивної психології та психології брехні. Більше того, вважаємо, що лише той слідчий, який може визначити когнітивну здатність допитуваного (складноструктуровану властивість особи адекватно опрацювати інформацію), може визначитися професіоналом.

Список використаних джерел:

1. Fisher R. P. & Geiselman R. E. The cognitive interview method of conducting police interviews: Eliciting extensive information and promoting therapeutic jurisprudence. *International Journal of Law and Psychiatry*, 2010. P. 321–328.
2. Болатханова К.Р. Актуальные проблемы когнитивной психологии при проведении допроса. *European science № 12(22)*. 2016. С. 62–67.
3. Черновський О.К. Судова психологія: парадигма сучасного розвитку: дис. ... д-ра. юрид. наук. Київ, 2015. 531 с.
4. Майорчак Н.М. Психологічні аспекти категорії брехні у роботах українських і зарубіжних учених. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Вип. №1. 2013. С. 96–104.
5. Hartwig M., Granhag P.A., Stromwall L., & Kronkvist O. Strategic use of evidence during police interrogation: When training to detect deception works. *Law and Human Behavior*. 2006. №30. P. 603–619.

Синюверська Тетяна Іванівна,

ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ

Найбільш складним, на нашу думку, для слідчого є початковий етап розслідування злочину, оскільки йому необхідно оцінити ситуацію, яка склалась в умовах недостатності кримінально значущої інформації та дефіциту часу. Весь процес розслідування злочинів залежить від конкретних умов, як об'єктивної, так і суб'єктивної дійсності. До них, зокрема, ми відносимо час, місце, спосіб, знаряддя вчинення злочину, відомості про потерпілого, підозрюваного, свідків, предмет злочинного посягання, та їх взаємозв'язок. Ця складна система взаємодій утворює в результаті ту конкретну обстановку, в якій проходить розслідування. Така обстановка отримала в криміналістиці загальну назву слідчої ситуації.

Слідчі ситуації виконують в криміналістиці важливу функцію ситуаційного підходу до розслідування кримінальних правопорушень, виступаючи саме умовами розслідування, що суттєво впливають на вибір та застосування засобів і прийомів збирання доказів [1, с. 71].